

Krzanowski Andrzej (1951-1990)

Kompozytor i akordeonista. Jeden z głównych przedstawicieli „pokolenia stalowowolskiego”, które odmieniło oblicze polskiej muzyki po okresie dominacji awangardy

Andrzej Krzanowski urodził się w 9 kwietnia 1951 roku w Bielsku-Białej. Jak wspominał, w miasteczku (Czechowicach-Dziedzicach), w którym się wychowywał „było tylko dwóch nauczycieli muzyki – jeden uczył na skrzypcach, drugi na akordeonie. Ponieważ każdy chłopiec marzy o tym, żeby grać sobie czy grać w zespole, no więc zamarzyłem sobie, żeby zostać akordeonistą”.

Tak właśnie się stało i akordeon stał się wkrótce jego głównym znakiem rozpoznawczym. Po okresie nauki w szkole muzycznej w Oświęcimiu, grę na akordeonie Krzanowski studiował u Joachima Pichury, a kompozycję pod kierunkiem [Henryka Mikołaja Góreckiego](#) w Państwowej Wyższej Szkole Muzycznej w Katowicach (1971–75). Górecki dawał młodemu kompozytorowi wiele swobody w twórczych działaniach i silnie ukształtował jego artystyczną osobowość.

Za debiut kompozytorski Krzanowskiego uznaje się prezentacje na festiwalach Młodzi Muzyki Młodemu Miastu w Stalowej Woli (1975, 1976) oraz Spotkaniach Muzycznych w Baranowie (1976), gdzie pokazano jego *Audycje* (I, II i IV) – utwory wokalnie-instrumentalnie-sceniczne. Cały cykl *Audycji* (ostatnia powstała w 1982 roku) to dzieła przeznaczone na recytatora, głosy wokalne i zespoły instrumentów do tekstów Jacka Bieriezina, Zbigniewa Doleckiego, Mariana Stanlika i [Sławomira Mrożka](#), w których współczesny język muzyczny splata się intensywnością wyrazu i specyficzną aurą brzmieniową wynikającą z zastosowania niekonwencjonalnego instrumentarium. Jak wspomina żona kompozytora, Grażyna Krzanowska:

„Andrzej był otwarty na taką awangardę, która mogła wzbogacić jego język muzyczny dotyczący przede wszystkim brzmienia i barwy. Stosowanie niekonwencjonalnych instrumentów, takich jak syreny, fleksatony, metalowe rury, gwizdki czy wykorzystywanie np. skrajnych rejestrów nie zostało oczywiście przez niego wymyślone, ale stanowiło ważną cechę jego twórczości”.

[Audycja IV 2010/2011](#) from [Universal Law Of Impermanence](#) on [Vimeo](#).

Tym niemniej twórczość Andrzeja Krzanowskiego kojarzyć się zwykło ze specyfiką „noworomantycznego” zwrotu w polskiej twórczości kompozytorskiej, który nastąpił w połowie lat 70. XX stulecia. Młoda generacja twórców (w tzw. „pokoleniu stalowowolskim”, do którego zalicza się Krzanowskiego, byli to także Eugeniusz Knapik i Aleksander Lasoń) wystąpiła wówczas z ideą odwrotu od awangardy w stronę rehabilitacji tradycyjnych wartości w muzyce, takich jak brzmieniowe piękno czy komunikatywny emocjonalizm. We wspomnianych *Audycjach* Krzanowski dokonał syntezy tych dwóch postaw – wyraziście wyeksponował poetyckie treści i uczuciowość muzyki, a zdobycze modernistycznego języka dźwiękowego łączył z elementami tonalności oraz zapożyczeniami z muzyki już zaistniałej. Cytował np. *II Symfonię „Kopernikowską”* Góreckiego, *Stabat Mater* Karola Szymanowskiego, melodię *Bogurodzicy* czy dzieła Jana Sebastiana Bacha. Powstała w 1977 roku *Audycja V* pomyślana została przy tym jako dzieło multimedialne (sam kompozytor określił ją mianem „metaopery”) – wykorzystywała m.in. grę świateł, zapachów, projekcje filmowe, muzykę elektroakustyczną oraz działania happeningowe zapraszające publiczność do udziału w spektaklu. W tym samym roku ideę łączenia muzyki z innymi sztukami – plastyką, filmem, poezją – Krzanowski urzeczywistnił w zrealizowanym we współpracy z Kazimierzem Urbańskim spektaklu *Transpainting*.

Andrzej Krzanowski uprawiał także muzykę symfoniczną (napisał m.in. dwie symfonie, *Concerto* na orkiestrę, *Canti de Wratislavia*) i kameralną (np. trzy kwartety smyczkowe), ale szczególną rolę w jego twórczości odegrała muzyka na akordeon – zarówno utwory na ten instrument solo (utwory zgrupowanie w *7 Ksiąg* na akordeon) czy na zespół akordeonów (np. *Alkagan, czyli jedno miejsce na prawym brzegu Wisły* na kwintet akordeonowy), jak w zestawieniu z innymi instrumentami (np. *Wiatr echo niesie po polanie* na akordeon i klawesyn). Z instrumentu kojarzonego raczej ze sferą miejskiego folkloru czy też transkrypcji dzieł przeznaczonych oryginalnie na inny instrument uczynił pełnowartościowy i wybitnie oryginalny środek wyrazu dla współczesnej muzyki. W pełni odkrył możliwości kolorystyczne i wirtuozowskie akordeonu, wykorzystując m.in. zmiany brzmienia powstałe w wyniku odpowiedniego operowania miechem, klastery czy efekty perkusyjne. Sam prowadził aktywną działalność wykonawczą, a grę na akordeonie wykładał

nawet na Międzynarodowych Kursach Wakacyjnych Nowej Muzyki w Darmstadtzie (1984, 1986). Swoimi utworami znacznie wzbogacił współczesny repertuar akordeonowy, a jego innowacje były inspiracją dla innych twórców, np. Andrzeja Dobrowolskiego (*Muzyka na trzy akordeony, harmonijkę ustną i perkusję*), Zygmunta Krauzego czy Rafała Augustyna (wprowadzenie akordeonu w skład orkiestry symfonicznej).

Twórczość Andrzeja Krzanowskiego pozostaje w panoramie polskiej muzyki XX wieku zjawiskiem wysoce oryginalnym i bardzo ważnym w perspektywie jej przemian na przełomie lat 70. i 80. Nie bez znaczenia jest także jego działalność pedagogiczna i organizacyjno-społeczna. Świetną karierę kompozytora przerwała jednak nagła śmierć – Krzanowski zmarł 1 października 1990 roku na atak serca w wieku zaledwie 39 lat.

dr hab. Iwona Lindstedt

Ciekawostki

O swoich muzycznych autorytetach Andrzej Krzanowski mówił tymi słowami: „Pewnych rzeczy człowiek się uczy u jednego kompozytora, u jednego mistrza, a innych studiując partytury kogoś innego. Jeśli chodzi o muzykę Góreckiego, dotyczy to przede wszystkim sposobu organizowania formy, faktury, harmonii; w przypadku Lutosławskiego – nauczyłem się od niego posługiwać dużą orkiestrą i zespołami kameralnymi, ale w sposób już bardziej zegarmistrzowski”.

Wśród niezrealizowanych planów twórczych Krzanowskiego i jego żony pozostaje zbiór łatwych utworów na akordeon, skrzypce lub fortepian, który służyłby wyjaśnieniu podstawowych pojęć i wprowadzeniu w świat muzyki XX wieku.

Pierwszy człon tytułu utworu *Alkagran, czyli jedno miejsce na prawym brzegu Wisły* jest akronimem złożonym z pierwszych sylab imion członków najbliższej rodziny Krzanowskiego (Aleksandra – córka, Kamil – syn, Grażyna – żona, Andrzej – imię kompozytora).